

IV Trobada Internacional de Teatre i Educació de Barcelona

Quan l'esperança arriba de Llatinoamèrica...

Verónica Martínez

«Pa'thomm organitza (...) la trobada més interessant a Europa sobre la qüestió del teatre i la política.» Julián Boal, fill del creador del Teatre de l'Oprimit, Augusto Boal, va dedicar aquestes paraules al Forn de Teatre Pa'thomm amb motiu de la IV Trobada internacional de teatre i educació, que tenia com a subtítol «Llatinoamèrica, esperança», celebrada el passat abril, i que es van publicar en el diari de la trobada, *Fet del Dia*, una de les grans novetats amb què ens va sorprendre l'organització en la nova edició d'aquest esdeveniment.

Amb la III Trobada s'havia consolidat definitivament el bon moment que vivia —i que viu— el teatre de l'oprimit a Barcelona, un camí iniciat a la primera edició l'any 2004, a partir del projecte europeu Drama Way —en el qual va parti-

cipar Pa'thomm, que se centrà a treballar tècniques de teatre participatiu per evitar l'exclusió social dels joves— i, amb una segona edició, el 2005, dedicada a difondre la metodologia del teatre de l'oprimit (TDO), que a Europa té un lloc privilegiat.

En aquesta quarta trobada Pa'thomm va anar més enllà, més enllà de les nostres fronteres europees per portar-nos des de Llatinoamèrica unes altres formes teatrals d'intervenció social, molt desconegudes en el «vell món» degut a la prevalença del TDO i d'altres tècniques, tal com va quedar clar en l'anterior edició. Pa'thomm, com altres grups a l'Estat espanyol, manté un esperit militant i activista respecte al TDO. Regalar-nos, doncs, el «descobriments» d'aquests nous mètodes de teatre social no deixa de ser un acte d'obertura

total cap a un futur molt esperançador amb la mirada posada en terres llatino-americanes.

Tanmateix, per què Llatinoamèrica és l'esperança? Juan Miguel Portal —sociòleg de la UAB que forma part de l'equip de Pa'tothom—, es va encarregar de donar-nos una molt clara resposta, tant en la sessió inaugural com per escrit en el *Fet del Dia*: «Perquè creiem en una Llatinoamèrica capaç d'unir-se com un sol poble i ésser lliure per a prendre les seves pròpies decisions», (...) [l'esperança] la basem en l'enorme proliferació d'intel·lectuals, pensadors i artistes llatinoamericans compromesos amb la justícia social». Portal dictamina que «els moviments teatrals de denúncia i compromís social» que existeixen a Llatinoamèrica són «la consciència i la veu dels oprimits (...), coincideixen amb la missió del teatre segons el mestre Ortega y Gasset».

Sobre tot això i més va filosofar Portal en la inauguració de l'esdeveniment, després d'una breu benvinguda per part de Jordi Forcadas, fundador de Pa'tothom. En aquesta ocasió, la sessió es va celebrar al Caixaforum i va comptar amb la presència de la comissionada de Relacions Ciutadanes de l'Ajuntament de Barcelona, Katy Carreras, i del secretari de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Eduard Voltas.

Quant als objectius de la IV Trobada, es resumeixen en dos:

1. Continuar demostrant que el teatre és un gran instrument per al canvi social.
2. Pensar que el futur del món pot estar a Llatinoamèrica, ja que reuneix totes les característiques necessàries per esdevenir un referent del canvi social i un camí alternatiu de la humanitat.

Si l'any passat Augusto Boal va escriure una carta de felicitació per a la Trobada, la tecnologia va permetre que enguany es presentés a la sala a través d'una videoconferència des del Brasil, per a delit del públic assistent. Boal va comentar en quins punts i ponts se sustenta la cultura, una cultura totalment vàlida per al «gran canvi»; va indicar que el TDO és un mètode complex que busca el canvi de la societat, sent els jòquers els que acrediten aquestes transformacions, i va dictaminar que el TDO ha de complir uns principis d'or perquè sigui autèntic: ha de ser dels oprimits, fonamentat en l'ètica i compromès en «la seva multiplicació» —la difusió mundial del mètode.

Per finalitzar l'acte inaugural, Pa'tothom va aconseguir que l'emoció envaís el públic amb el concert que va oferir Guataka, un grup de cant coral de música llatina de Barcelona, dirigit per Evelin Pérez. Així, doncs, es va iniciar el camí cap a una IV Trobada que tornava a reunir persones de tot el món, una altra vegada amb gairebé 200 participants. Pa'tothom va aixecar de nou el vol, comptant com sempre amb el suport de la ITOO (Internacional Theatre of Opressed Organisation) i la col·laboració de molts altres organismes.

Pa'tothom va articular els tallers d'aquesta nova edició a partir dels tres grans corrents del pensament teatral de l'Amèrica Llatina contemporània: teatre comunitari, creat per Catalinas Sur (Argentina); teatre de creació col·lectiva, creat per Enrique Buenaventura (Colòmbia) i, per descomptat, el TDO d'Augusto Boal (Brasil), a través de diversos tallers.

El primer taller —de major durada (18h)—, «Teatre comunitari: art i part»,

■ Seu de l'entitat El Forn de Teatre Pa'tothom, als baixos del número 5 del carrer de La Lluna, de Barcelona, on se celebrà, del 16 al 20 d'abril de 2008, la IV Trobada Internacional de Teatre i Educació de Barcelona. (Arxiu AIET.)

va ser impartit per Adhemar Bianchi i Mónica Lacoste, membres i fundadors del grup Catalinas Sur, del barri de la Boca, de Buenos Aires. En paraules dels talleristes, el teatre comunitari es basa en explicar les històries de vida de les persones sense oblidar la història del seu poble o ciutat, que sempre els acompanyarà fins a la mort. El treball es va realitzar amb la col·laboració d'un grup de veïns de Cornellà de Llobregat, que en la clausura van oferir una mostra de tota la creativitat nascuda en el taller i van con-

vidar els altres assistents a participar-hi.

En segon lloc, Orlando Cajamarca, fundador de «Teatre Equina Llatina» de Cali, ens va oferir un taller de 12 hores amb el qual va ensenyar als assistents a improvisar en els processos de creació col·lectiva d'espectacles que sorgeixen a partir de temes actuals. El grup de Cajamarca du a terme un gran programa de teatre juvenil amb el qual pretén «reafirmar la condició juvenil des de la pràctica social del teatre», segons paraules de Cajamarca per a *Fet del Dia*.

També, amb un taller de 12h, es va presentar el corrent del teatre d'inter-
 venci6 social llatinoameric6 m6s conegut
 a Europa: el TDO. I en aquesta ocasi6,
 Pa'th6m va comptar amb la pres6ncia
 de B6rbara Santos, coordinadora general
 del Centre de Teatre de l'Oprim6 de Rio
 de Janerio. El seu taller va girar entorn el
 paper del j6quer, l'actor-facilitador que
 porta a terme les t6cniques del TDO.
 Santos va escriure per a l'oportunitat un
 article en portugu6s sobre la figura del
 «*curinga*», que es va lliurar a tots els par-
 ticipants de l'esdeveniment com a suple-
 ment del diari.

Altres tallers m6s breus van ser impar-
 tits pel brasiler Gladys6n Pereira i l'ale-
 many Till Bauman, que tamb6 treballen
 en el TDO; Pereira l'usa com arma de
 capacitaci6 per a la lluita social i pol6ti-
 ca dins del Moviment dels Sense Terra
 (MST) de Brasil, del qual 6s ide6leg, i
 Bauman va centrar la seva participaci6 la
 tasca del TDO en l'educaci6 per la pau.

Com a activitats paral·leles a aquests
 tallers, a la seu de Pa'th6m i en d'altres
 institucions de Barcelona, es van fer con-
 fer6ncies, representacions teatrals i una
 mostra de v6deos amb l'objectiu d'ana-
 litzar l'actual Llatinoam6rica i buscar els
 camins a seguir per fer realitat l'esperan6
 de canvi. En aquesta edici6, les obres te-
 atrals que es van oferir van ser molt ex-
 cepcionals: dos teatre-f6rum, t6cnica «es-
 trella» del TDO, i dues peces de creaci6
 col·lectiva.

Jordi Forcadas va obrir la mostra teat-
 ral amb l'estrena del teatre-f6rum *L'altra
 galta*, interpretada per actors estudiants
 de Pa'th6m. La novetat va ser que es
 va parlar de la immigraci6 des del punt
 de vista del qui l'acull. Va ser un tema

proposat pels alumnes i amb el qual es
 pret6n conscienciar el p6blic «... sobre
 el nostre rol en les injust6cies socials, b6si-
 cament amb la dels Drets Humans», com
 explic6 Forcadas. En els dies successius, es
 van exhibir les dues creacions col·lectives:
 primer, el mon6leg d'una clown, *La fre-
 gona*, dirigit per Bea Huber del Col·lectiu
 de Dones de Matagalpa (Nicaragua), que
 tracta dels somnis d'una dona immigrant
 i, d'altra banda, l'obra multidisciplinar
La fam6lia de la porca —de l'associaci6
 de Barcelona Mujeres en Escena—, sobre
 una mestressa de casa disposada a canvi-
 ar la seva realitat, que va comptar amb la
 interpretaci6 de Luz Marina, tamb6 de
 l'equip de Pa'th6m.

Finalment, cal destacar que en aques-
 ta ocasi6 Juli6n Boal no va conduir cap
 taller i que, en canvi, els assistents van
 poder ser testimonis de la primera obra
 de teatre-f6rum del Grup de Teatre de
 l'Oprim6 de Par6s, que es troba sota la
 seva direcci6. L'obra *Le cuisinier dit au
 lapin: — Faisons un civet ensemble* («El
 cuiner li diu al conill: — Fem un civet
 junts»), amb una sola actriu parlant en
 castell6, va posar en qüestió les condici-
 ons laborals dels treballadors assalariats.
 La nit abans de la fi de l'esdeveniment es
 va representar amb tant d'6xit de p6blic
 que es va haver de repetir a l'inici de la
 sessió de clausura.

De les cinc confer6ncies ofertes, n'hi va
 haver dues que ampliaven el coneixement
 donat sobre les entitats a les quals per-
 tanyien els talleristes. Les altres tres van
 ser exemples d'altres experi6ncies: Hugo
 Cruz, fundador del centre del TDO de
 Porto (Portugal), va interaccionar amb
 el p6blic, a partir d'un v6deo d'una pe6a
 de teatre-f6rum, sobre com afecten a la

població els acomiadaments massius de fàbriques portugueses que marxen a l'Europa de l'Est; Flavio Carvalho, coordinador del Col·lectiu Brasil Catalunya, va tractar de les relacions entre el TDO d'Augusto Boal i la pedagogia de l'oprimit de Paulo Freire; finalment, l'actriu castellana Susana Cebrián, va explicar com el seu grup de teatre social havia participat en un projecte creatiu i teatral que denunciava les hostilitats que pateixen els habitants d'Atacama (Xile) per defensar les seves terres.

En la mostra de vídeos, es van visionar nou treballs i la majoria explicaven projectes de Colòmbia, encara que Argentina, Mèxic i Guatemala també van tenir el seu moment. Cal esmentar el treball fet per Pallassos sense Fronteres, que a través d'una obra teatral pretén prevenir la captació de joves per a la guerra. Un altre vídeo interessant va ser *Rialles*, de la documentalista de RTVE Marisol Soto, on s'expliquen les experiències d'un grup de pallassos al Nepal.

La presència dels grups Catalinas Sur i Teatro Esquina Latina va ser possible gràcies a la Fundació Xarxa Grogua, de la qual és membre el segon, igual que Pa'thohom. La Xarxa Grogua és una xarxa iberoamericana d'organitzacions que treballen en projectes socioculturals amb joves en risc d'exclusió social; a Barcelona la formen, Artixoc, Trans-formas, La casa amarilla, Ateneu Popular de Nou Barris i Pallassos sense fronteres; a Paris hi ha un grup i altres desenes més d'organitzacions repartides per Colòmbia, Argentina, Xile, Perú, Nicaragua...

En l'acte de clausura, festejat al Patronat Cultural de Cornellà, Jordi Forcadas, després de l'obra del grup de TDO de Pa-

ris, va assenyalar les conclusions de la IV Trobada: l'experiència demostra que el ciutadà pot trobar des del seu entorn un bon camí per millorar el món o, almenys, la seva realitat més propera i que, de vegades no és necessari el suport del govern de torn, ja que la comunitat és l'autèntica protagonista i artífex del canvi social. L'art és un arma molt vàlida per a això i el Moviment dels Sense Terra n'és un bon exemple.

Un cop acabat el parlament de Forcadas, l'auditori va formar part de la mostra del taller dirigit per Bianchi i Lacoste al costat dels veïns de Cornellà, impregnant-se l'ambient de creativitat, emotivitat i també tendresa. I tot seguit, com a punt final a l'esdeveniment, els assistents van presenciar un extraordinari i energètic cant a l'esperança a càrrec de les veus del rap Gota Doble, dos germans equatorians residents a Barcelona. i d'Alí, membre de Renacientes, un grup de la comunitat cacarica, de resistència pacífica, a Colòmbia.

Certament, cal tenir en compte tot el que es va divulgar en el diari *Fet del Dia*, el mitjà de comunicació que va unir tots els assistents de l'esdeveniment i que es mereix un esment especial a causa del seu gran valor, de crònica periodística dels dies de l'esdeveniment: cinc números que van sortir del 16 al 20 d'abril de 2008, i de franc. *Fet del Dia* va veure la llum gràcies als esforços de Mariona i Oihane, dues estudiants de Pa'thohom que, de manera voluntària, es van dedicar a deixar escrit l'esperit d'una trobada d'aquesta magnitud.

El diari va ser multilingüe, ja que es va entrevistar a diversos especialistes en la seva llengua materna i en les seves qua-

tre pàgines de text i imatges hi va haver lloc per a totes: les editorials que Portal va escriure —sota el títol «Què es cou en el forn? El que diu el forner sempre és veritable»— van fer reflexionar el personal sobre l'inquietant panorama de l'actualitat mundial; l'apartat «Els mestres fornors parlen», es va centrar a dialogar amb els entesos Cajamarca i Ocampo, Julián Boal, Lacoste i Bianchi, Baumann, Pereira i, per descomptat, amb els germans Jordi i Montse Forcadas, fundadors de Pa'tothom; un altra secció va ser «Les molles d'ahir. Algú sembla el pa i l'altre ho recull», on es van resumir amb molt dinamisme els tallers, conferències, obres, vídeos... que s'anaven succeint a través de les paraules dels participants-voluntaris; sota l'epígraf «Menú del dia», es va recordar l'ordre de la jornada amb horaris i adreces i, com a bon diari, l'humor no podia faltar, sent la secció «Llenya al foc. De les sobres, es fan obres», una mostra que la broma formava part del bon ambient que es respirava.

Amb la finalització de l'esdeveniment, es va presentar oficialment el nou logotip de Pa'tothom, creat per Juan Miguel Portal: es deixa enrere el croissant i se substitueix per una mitja lluna blanca coronada en el centre amb un nas vermell.

En definitiva, la IV Trobada Internacional de Teatre i Educació va ser una trobada europea de teatre social que es va desviure per fer-nos arribar el teatre

comunitari d'Argentina, el teatre de trecció col·lectiva de Colòmbia i, novament, el teatre de l'oprimit de Brasil. Un any més, es va donar una gran assistència de professionals estrangers, però en aquesta ocasió l'ambient «llatí» era més palpable, no solament pels professors convidats, sinó també per la procedència de molts dels participants. Va ser molt encertat el fet d'incloure en el programa professionals autòctons que col·laboren amb grups de Llatinoamèrica.

Aquesta trobada va tornar a ser la reunió de membres de molts grups del país que fan teatre social, especialitzats o no en el TDO, i que en aquesta edició van trobar un nou futur d'experimentació gràcies a altres formes de viure el teatre que anhela el canvi social.

Montse Forcadas, en la seva entrevista per al diari *Fet del Dia*, va indicar: «Volíem donar la paraula a Llatinoamèrica. No a l'inrevés com sempre s'ha fet, on els europeus han de dir com es fan les coses, les seves coses. Hi ha un potencial molt gran a nivell teatral a Llatinoamèrica i volem donar-lo a conèixer».

I amb tota seguretat, els que van acudir a la IV Trobada van escoltar la seva paraula, endinsant-se en les seves ments i cossos i provocant unes vives ganes que també s'instal·li a Europa aquesta esperança americana que va il·lusionar tot-hom per fer del món un lloc millor per a viure-hi.